

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav politologie

Bakalářská práce

Patrik Srba

**Vztahy mezi Československem a Spolkovou republikou Německo v 60. a 70.
letech 20. století**

Relations between Czechoslovakia and the Federal Republic of Germany in the
60s and 70s of the 20th Century

2018

Mgr. Martin Štefek, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne, 12. července 2018

.....

Patrik Srba

Poděkování

Rád bych poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Martinu Štefkovi, Ph. D. za velmi vstřícný, osobitý přístup a cenné rady při psaní této práce.

Abstrakt

Hlavním tématem práce je téma Ostpolitik respektive jak se k této nové zahraniční politice SRN postavilo tehdejší Československo. Nové směřování politiky SRN směrem na východ, mělo zásadní význam nejen pro SRN jako takovou, ale především pro státy tehdejšího Východního bloku – v mém případě ČSSR. Cílem práce je zpracování případové studie o reakci československých politických elit na východní politiku SRN a na míru vlivu, který reálně na ČSSR měla. Stěžejním textem bude Smlouva o vzájemných vztazích mezi SRN a ČSSR podepsána v prosinci 1973. Na tomto konkrétním případě bych rád ukázal obecné schéma fungování Ostpolitik, zejména její výhody, dopady a přínosy právě ve vztahu ke střeoevropským státům.

Klíčová slova: Ostpolitik, Československá zahraniční politika, Willy Brandt

Abstract

The main theme of thesis is subject Ostpolitics. Respectively, how did the Czechoslovak faced this new foreign policy of Federal Republic of Germany. The new Federal Republic of Germany policy direction to the east was essential not just for Federal Republic of Germany as such, but especially for states of Eastern Bloc at that time. In my case it was CSSR. The aim of the thesis is process case study about Czechoslovak policy elites reaction to Eastern policy Federal Republic of Germany and the measure of its real influence. Fundamental text is an agreement on mutual relations between Federal Republic of Germany and CSSR signed in December 1973. On this particular issue I would like to demonstrate the general principle of Ostpolitics, primarily its advantages, impact, benefits in the relationship to Central European states.

Keywords: Ostpolitics, Czechoslovak Foreign Policy, Willy Brandt

Obsah

Úvod	- 7 -
1. Mnichovská dohoda	- 10 -
1. 1. Runcimanova mise.....	- 10 -
1. 2. Mnichovská konference	- 12 -
1. 3. Výsledky konference.....	- 12 -
2. Deklarace mezi ČSR a NDR z roku 1950	- 14 -
3. Mezinárodní vztahy 60. léta	- 17 -
3. 1. Spolková republika Německo	- 17 -
4. Dopady pražského jara na vztahy mezi ČSSR s SRN	- 21 -
5. Nová východní politika SRN	- 24 -
5. 1. Smlouva se Sovětským svazem	- 25 -
5. 2. Dohoda mezi SRN a Polskou lidovou republikou.....	- 26 -
5. 3. Vyřešení německých vztahů	- 26 -
5. 4. Ostpolitik ve vztahu k ČSSR	- 29 -
6. Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN.....	- 30 -
6. 1. Přípravy smlouvy	- 30 -
6. 2. Obsah smlouvy.....	- 34 -
6. 3. Dopady smlouvy	- 35 -
7. Závěr.....	-36-
8. Seznam použité literatury.....	-38-
8.1. Tištěná literatura.....	-38-
8.2. Internetové zdroje.....	-39-

Úvod

Přibližně od poloviny 20. století do konce 80. let ovlivňovala lidské životy v tehdejším Československu vládnoucí Komunistická strana. Její jednání však bylo úzce spjato s Komunistickou stranou Sovětského svazu, která byla jakýmsi předobrazem ostatním komunistickým stranám a udávala tak i například směr zahraniční politiky naší země.

Československo si však i přes tento vliv dokázalo udržet určitou svébytnost, alespoň co se zahraniční politiky týče. Naším nejbližším hospodářským partnerem bylo historicky Německo, se kterým jsme se během 1. republiky ocitali mezi nejvyspělejšími státy světa. Je tedy logické, že i přes všechna úskalí, kterými si oba státy museli projít, se po 2. světové válce opět rozhodly pro vzájemnou spolupráci. Svět byl však v té době rozdělen na dva nesmiřitelné tábory – Východ a Západ. Jeden reprezentován Sovětským svazem, druhý Spojenými státy. Československá republika, ač se po dlouhá léta řadila spíše k západním státům, se po komunistickém puči v únoru roku 1948 definitivně zařadila do východního bloku. Co se týče Německého státu, ten byl rozdělen na dvě části, kdy část patřící k Východu se nazývala Německá demokratická republika, neboli NDR a západní část Spolková republika Německo - SRN, jejímž hlavním městem se stalo město Bonn, jelikož Berlín byl dle okupačních zón též rozdělen na dvě části, přičemž ani jedna ze zemí jej nesměla, dle sjednaných úmluv, prohlásit za své hlavní město, to však Německá demokratická republika záhy porušila a východní část Berlína se stala jejím hlavním městem.

Co se týče mezinárodních vztahů mezi oběma německými státy, první styky byly navázány již na počátku 50. let a to mezi Německou demokratickou republikou, která ideologicky souzněla s ČSR. Aby tyto přátelské vztahy mohly být navázány, musely se nejdříve obě republiky vypořádat se „stíny“ z minulosti, kdy největším problémem bylo téma Mnichovské dohody a následného odsunu Němců po 2. světové válce.

Během 50. let se tedy podařilo Československé republice navázat velmi pevné přátelství mezi Německou demokratickou republikou, kdy oba státy tvrdě odsuzovaly politiku „západního Německa“.

I když bylo Československo v 60. a 70. letech stále pod vlivem Sovětského svazu, neznamená to, že by nemělo svébytnou zahraniční politiku. Samozřejmě se v rámci této politiky orientovalo spíše na své východní sousedy, avšak můžeme zaznamenat i snahu o obnovení vazeb se

Západem. V souvislosti s tím jsem se rozhodl zaměřit na Spolkovou republiku Německo, tedy západní část rozděleného Německa.

Spolková republika Německo vznikla na konci 40. let po druhé světové válce na území západních okupačních zón. Až v letech 60. se však tato republika rozhodla vstoupit na mezinárodní pole jako samostatný hráč, kterému se konečně podařilo jasně formulovat své politické a ekonomické názory. Důležitým krokem bylo upuštění od Hallsteinovy doktríny, jež deklarovala jako nepřátelský akt spolupráci s Východním blokem, míněno převážně s Německou demokratickou republikou, a ovlivňovala směr, jakým se zahraniční politika ubírala až do poloviny 60. let. Bylo jasné, že tento druh politiky však nebude nadále udržitelný. Změna v přístupu k zahraniční politice je jasně patrná a vyvrcholila koncem 60. let takzvanou Novou Východní politikou Willyho Brandta.

Ve své bakalářské práci se budu zabývat právě touto Novou Východní politikou, respektive jak na ní reagovalo tehdejší československé vedení. Nejprve se ale zaměřím na tuto politiku jako takovou. Pokusím se poukázat na prvky, které ji odlišují od předešlých zahraničních koncepcí tehdejší Spolkové republiky, stejně tak, jako budu hledat prvky, ve kterých se tyto koncepce shodují. Dalším předmětem mého zkoumání bude reakce ze strany Československa na tuto politiku, konkrétněji se zaměřím na Smlouvu o vzájemných vztazích, jež byla sepsána mezi Československou socialistickou republikou a spolkovou republikou Německo. Mým zájmem je poukázat na to, jak se k Brandtově politice stavěla tehdejší československá zahraničněpolitická elita a jak byly tyto vztahy ovlivněny právě probíhající normalizací, jež se v Československu odehrávala po Pražském jaru.

Mé výzkumné otázky, na které se budu snažit ve své práci odpovědět, tedy zní: Jak ovlivnila zahraničně politické vztahy Československé republiky Nová Východní politika Willyho Brandta? A jak na toto nové schéma zahraniční koncepce nahlížely tehdejší československé politické elity?

Co se týče metodologického rámce, bude má práce psána z hlediska kvalitativního přístupu, který poskytuje vhodné nástroje k řešení mnou zvolené problematiky. V případě metody, se kterou budu k problému přistupovat, jsem se rozhodl pro historickou analýzu literatury, která jej dle mého názoru dokáže nejlépe postihnout.

Vzhledem k již sepsané literatuře a prací k tomuto tématu, musím konstatovat, že materiálu, jenž mohu využít pro svou práci, je dostatek, avšak převážná část literatury se zabývá převážně německou stranou dané problematiky, tedy Východní politikou Willyho Brandta a dopadů na

ostatní státy. Mým cílem je však podívat se na tuto problematiku z československé strany, jak náš stát vnímal tuto politiku a jak vypadala cesta k navázání mezinárodních styků se Spolkovou republikou Německa. Z těchto důvodů budu pracovat i s oficiálním tiskem Komunistické strany Československa – Rudým právem, které reflektovalo nálady ve společnosti a pomůže mi ukázat, jak se k této nové koncepci zahraniční politiky československé politické elity stavěly. Konkrétně u Rudého práva se však budu podrobněji zabývat analýzou jednotlivých článků, abych mohl lépe uchytit reálnou podstatu článku a odlišit ji od „pouhé“ propagandy.

Pro tuto práci budu čerpat jak z primární tak sekundární literatury. Využiji též možnosti online zdrojů. Stěžejním textem této práce bude Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa z roku 1973. Tento dokument otevřel nový směr zahraniční politiky tehdejšího Československa a z toho důvodu jej budu konkrétněji rozebírat. Dokument se připravoval na počátku 70. let pod vlivem obou zúčastněných států. Dá se tedy očekávat, že v něm najdeme jak body, které se snažilo prosadit tehdejší Československo, tak body, které budou hájit zájmy německé strany. Samotný dokument měl odrazit nové přátelské vztahy mezi oběma státy, z toho důvodu se domnívám, že v něm nebudou zakotvena žádná kontroverzní ustanovení. Dalšími doplňujícími texty budou „Československo a dva německé státy“ od Christopha Buchheima, či „Východní politika Brandtovy vlády v letech 1969-1974“ sepsána Jaroslavou Plškovou. V rámci psaní své bakalářské práce rovněž navštívím Národní archiv, který mi poskytne mnoho relevantních dokumentů.

1. Mnichovská dohoda

V září roku 1938 byla v Mnichově podepsána dohoda o připojení pohraničních území, takzvaných Sudet k Německu. Tato dohoda byla výsledkem neustále stupňujícího se napětí mezi ČSR a Německou říší, již pod vedením Adolfa Hitlera. Hitlerovým cílem bylo získat území Československé republiky a k tomuto cíli neváhal využít lživou nenávistnou propagandu namířenou proti tehdejší Československé vládě a jejího vztahu k pohraničním Němcům, stejně tak jako výhrůžky válečného konfliktu, která západní mocnosti děsila nejvíce.

Právě tato dohoda se stala předmětem mnoha dalších poválečných jednání, a je i součástí „*Smlouvy o vzájemné spolupráci mezi SRN a ČSSR*“ z roku 1973, kde Československo požadovalo zneplatnění této dohody a uznání, že její přijetí bylo neplatné z důsledku užití výhrůžek a silového nátlaku. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 286 – 287) Z těchto důvodů považuji za důležité zmínit téma Mnichova i ve své bakalářské práci.

1. 1. Runcimanova mise

Před samotnou Mnichovskou dohodou se odehrála řada jednání, kde se mocnosti snažily přesvědčit Československo k vyhovění Hitlerovým požadavkům. Jednou z nejzásadnějších byla mise britského lorda Runcimana, který měl jako nezávislý účastník pomoci najít cestu ke zklidnění vztahů mezi československou vládou a Sudetoněmeckou stranou. První myšlenky o vyslání nezávislého odborníka, který by zklidnil rozbouřené vztahy, se začaly vynořovat již v průběhu léta, během návštěvy britského královského páru v Paříži, které se účastnil i tehdejší ministr zahraničí Halifax, jež svou myšlenku sdělil svému francouzskému protějšku, který souhlasil. (FABER 2015: s. 197 – 199)

Ještě týž den byl s návrhem obeznámen britský vyslanec v Praze, který neprodleně sdělil britsko-francouzské stanovisko prezidentu Benešovi. Zároveň mu bylo doporučeno, aby toto stanovisko přijal. Návrh se nejprve nasetkal s prezidentovým souhlasem, avšak pod pohrůžkou britského vyslance nakonec prezident Beneš písemně požádal o vyslání nezávislého odborníka, jehož úkolem bude zhodnotit vztahy a jednání mezi Československou vládou a Němci, kteří žijí na území Sudet. Československému návrhu, který ve skutečnosti vzešel z hlavy britského ministra zahraničí, samozřejmě bylo vyhověno. (FABER 2015: s. 200)

K odjezdu Lorda Runcimana do Prahy došlo 3. srpna 1938. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 34) Již následující den se sešel s předsedou československé vlády Milanem Hodžou, prezidentem Edvardem Benešem a též se zástupci Sudetoněmecké strany Kundtem a Sebekowskym. Hlavní představitel Sudetoněmecké strany Konrad Henlein se odmítl účastnit jednání v Praze a požadoval, aby se s ním lord Runciman setkal na území Sudet. Začala tak formální jednání, jejichž výsledek byl dopředu odsouzen ke krachu. (FABER 2015: s 203 – 204) Jak probíhala samotná jednání, měnil se i počet zástupců jednajících s lordem Runcimanem, až nakonec od poloviny srpna jednal za celé Československo prezident Beneš. Zástupce Sudetoněmecké strany Konrad Henlein však již věděl, že Hitler je připraven řešit Československý problém pomocí válečného konfliktu a tak 18. srpna oznámil, že problém německých občanů žijících v Sudetách je neřešitelný a požadoval oddělení Sudet, které by se tak mohly připojit k Německé říši. (FABER 2015: s 208 – 210) Prezident Beneš se snažil tomuto závěru zabránit a tak 29. srpna předložil svůj plán, jenž však nebyl uznán, jelikož nesplňoval všechny požadavky Sudetoněmecké strany, jež byly uvedeny v Karlovarském programu. Z tohoto důvodu byl plán označen za nedostatečný a lord Runciman jej tak nepřijal. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 35) Mise lorda Runcimana tak nepřinesla žádný reálný posun ve vztazích mezi československou vládou a sudetoněmeckou stranou a to i přesto, že československá strana splnila téměř všechny národnostní požadavky sudetských Němců.

Na základě tohoto neúspěchu se počátkem září konal sjezd NSDAP v Norimberku, na kterém Hitler vyzval sudetské Němce k puči, jelikož jsou jako menšina v Československém státě utlačováni. Projev se samozřejmě setkal s velkým potleskem a na jeho základě došlo v pohraničí k ozbrojeným střetům, na které byla československá vláda nucena reagovat. Reakcí pak bylo vyhlášení stanného práva a zrušení Sudetoněmecké strany. Po těchto událostech bylo všem jasné, že otázka vztahů mezi sudetskými Němci a Československem je v domácím prostředí neřešitelná. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 36 - 37)

Před samotou Mnichovskou konferencí došlo ještě k několika setkání mezi britským ministerským předsedou Chamberlainem a Adolfem Hitlerem. Chamberlain jakožto vyznavač politiky appeasementu se snažil za každou cenu zabránit válečnému konfliktu a tak v mnoha věcech podlehl naléhání Adolfa Hitlera. Na základě těchto jednání došlo k podstoupení československého území Německu všude tam, kde počet německého obyvatelstva překračoval 50%. Chamberlain si tak myslel, že svým jednáním zabránil válce. Hitler však nadále stupňoval své požadavky vůči Československému státu, do kterých zahrnul i nové územní požadavky Polska a Maďarska. Na tyto požadavky však Československo odmítalo přistoupit a po radě

Velké Británie a Francie, kteří se po vzájemném jednání rozhodly pro podporu Československa, vyhlásilo mobilizaci a začalo se připravovat na válku. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 37 - 40)

Poté, co byly výsledky jednání mezi Francií a Velkou Británií o podpoře Československa předány Hitlerovi, ústup z nároků na územní ztráty Československa nenastal. Hitler ve svých projevech stále hrozil válkou. Reakce Chamberlaina není překvapivá, ve snaze navázat opět dialog s Hitlerem a zabránit tak válečnému konfliktu, domlouvá mezinárodní konferenci, jejímž cílem je s konečnou platností vyřešit československou otázku. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 46 - 47)

1. 2. Mnichovská konference

Konference byla svolána na 29. září 1938 do německého Mnichova. Účastnily se jí čtyři tehdejší mocnosti – Francie, Velká Británie, Německo a Itálie. V původním návrhu bylo zahrnuto i Československo, které však nakonec k jednání přizváno nebylo, jelikož by přítomnost československých zástupců mohla rozlítit Adolfa Hitlera a zmařit tak celé jednání. Zástupci našeho státu tak čekali před zavřenými dveřmi na výsledek jednání. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 53)

Výsledek konference, jež trvala dva dny a byla velmi neorganizovaná, sdělily Československým zástupcům Dr. Mastnému a Kamilu Kroftovi zástupci britské a francouzské vlády. Výsledek, jak byli naši zástupci upozorněni, vstoupil v platnost podpisem mocností a není tak potřeba jeho schválení československou vládou. Jak Chamberlain, tak i Daladier však chtěli alespoň potvrzení od prezidenta republiky, Edvarda Beneše. Prezident svolal mimořádné zasedání vlády, jejímž výsledkem bylo podrobení se rozhodnutí. Mnichovská dohoda tak znamenala definitivní porážku odporu československé vlády. (FABER 2015: s 382 – 392)

1. 3. Výsledky konference

Samotný dokument vzešlý z Mnichovské dohody je velmi krátký, obsahuje pouze preambuli, osm článků, jeden dodatek, tři dodatečná prohlášení a mapu s vyznačeným územím, jež má být přenecháno Německé říši.

V konečném výsledku bylo Československu uloženo poslechnout pokynů mezinárodní komise, jež se skládala ze zástupců zemí, jež dohodu podepsaly a navíc se zástupců Československého státu. Komise však neměla žádný vliv, který by nějak vylepšil pozici našeho státu. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 54 - 55) Zmiňované území mělo být během deseti dnů, kdy počátek lhůty je brán od 1. října 1938, přenecháno Německu, a to včetně průmyslu, opevnění i výzbroje, jež se na daném území nacházela. Hitler si velice dobře uvědomoval, že se na územích, jež mu mají býti podstoupena, nachází mnoho průmyslových center a zároveň daná území obsahují pohraniční opevnění, jež bylo plně vybaveno, díky přípravě na možný válečný konflikt. (FABER 2015: s 408 - 410) Nově vytyčené hranice, proti nevyprovokovanému útoku, mezinárodně garantovaly Velká Británie, stejně jako Francie. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 91) Garance Německa a Itálie měla být dána po vyřešení územních požadavků Polska a Maďarska, jež měla též své početné menšiny na území Československého státu. Pokud by se problémy polské a maďarské menšiny nevyřešily do tří měsíců od skončení mnichovské konference, měla býti svolána další mezinárodní konference, opět bez přítomnosti Československa, která by problém vyřešila. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 92)

Jak víme, podepsání mnichovské dohody a podstoupení pohraničního území Hitlerovi, neznamenal pouze ztrátu obyvatel, území, ale též výrazné narušení průmyslu a dopravy, jež mělo za následek obrovskou závislost na Německu. Československý stát se s touto dohodou vyrovnával dlouhá léta, i po skončení druhé světové války a Mnichovská dohoda tak měla obrovský vliv na mezinárodní politiku a vztahy mezi Československem a Německem, jež se utvářely dlouho poté, za zcela jiných situací a podmínek.

2. Deklarace mezi ČSR a NDR z roku 1950

Po ukončení 2. světové války se území Německa rozdělilo do čtyř okupačních zón, které si rozdělily jednotlivé mocnosti. Část připadla Velké Británii, část Francii, Spojeným státům a Sovětskému svazu. Německá území ležící u Baltského moře pak připadla Polsku, respektive Sovětskému svazu. Západní mocnosti se postupně dohodly na sloučení svých zón, aby mohlo být Německo opět hospodářsky soběstačné. K vytvoření dvou samostatných států také přispěla stále větší nevrzivost mezi Východem a Západem. Kdy Sovětský svaz prosazoval ideu neutrálního sjednoceného Německa, kdežto západní mocnosti požadovaly vstup Německa do NATO. Nakonec tedy v roce 1949 došlo ke vzniku dvou samostatných státních subjektů. Byly jimi Spolková republika Německo, která náležela k Západnímu bloku a Německá demokratická republika, jež patřila na Východ. Je tedy logické, že poválečné mezinárodní vztahy ČSR se nejprve zaměřily na sobě ideologicky blízkou Německou demokratickou republiku. Počátky však nebyly nejsnazší, jelikož byli všichni ovlivněni válkou a běžní obyvatelé si nedokázali představit spolupráci se státem, kvůli kterému zažili takové hrůzy. Spolupráce socialistických zemí však byla v zájmu Sovětského svazu a tak se již počátkem 50. začala rodit nová přátelství, nejprve mezi Polskem a následně i Československou republikou. (BUCHHEIM 2011: str. 84 - 85)

Vztahy mezi oběma státy však byly výrazně narušeny a mnoho československých občanů stále pociťovalo silnou nedůvěru k německému státu. Československá společnost se tak musela naučit rozlišovat mezi socialistickou NDR, jenž mohla být důležitým hospodářským partnerem. Stejně tak Německá demokratická republika měla značně zúžený manévrovací prostor pro vytvoření nových hospodářských a kulturních vztahů. Z toho důvodu se již v roce 1950 dohodla spolupráce mezi státy východního bloku. Nejdříve došlo ke sblížení NDR a Polska, později pak i s Československou republikou. (BUCHHEIM 2011: str. 86 - 87) K definitivnímu utvrzení přátelských vztahů mezi NDR a ČSR došlo v roce 1950 podpisem společné deklarace, která určovala budoucí přátelské vztahy mezi oběma státy. K vytvoření těchto přátelských vztahů přispělo ze značné míry i přátelství mezi prezidenty obou států Klementem Gottwaldem a Wilhelmem Pieckem. (BUCHHEIM 2011: str. 16)

2. 1. Dohoda o hospodářské a kulturní spolupráci

Německá delegace, jež na území naší republiky dorazila 21. června 1950, se ihned zapojila do jednání se svým československým protějškem. Jednání vyvrcholila 23. června, kdy německou delegaci přijal prezident Klement Gottwald. Za německou stranu se delegace účastnili přední představitelé německé prozatímní vlády v čele s náměstkem předsedy vlády Walterem Ulbrichtem. (RUDÉ PRÁVO 1950: str. 1)

Důležitý bod, který deklarace obsahovala, bylo téma odsunu Němců po 2. světové válce. V deklaraci se jasně píše „*Oba naše státy nemají žádných územních nebo hraničních nároků a jejich vlády zdůrazňují, že provedený odsun Němců z Československé republiky je nezměnitelný, spravedlivý, a definitivně vyřešený*“ (RUDÉ PRÁVO červen 1950: str. 1) Tato formulace znamenala pro československé obyvatelstvo mnoho. Odsun Němců byl z pohledu našeho obyvatelstva brán jako spravedlivé vyrovnání s tím, co se dělo na počátku 2. světové války a určité vyrovnání s Mnichovskou dohodou, která vrhala stín na mezinárodní vztahy s německým státem dlouhá léta.

Dohodu o kulturní a hospodářské spolupráci podepsaly významné politické osobnosti obou států. Československo reprezentoval předseda vlády Antonín Zápotocký, jakožto hlavní osoba české exekutivy, německou stranu pak náměstek předsedy vlády Walter Ulbricht. (RUDÉ PRÁVO 1950: str. 1)

Dohoda o kulturní spolupráci obsahovala mimo jiné dohodu o spolupráci při „*odstraňování vlivu fašistických a imperialistických ideologií*“ (RUDÉ PRÁVO 1950: str. 2)

Německá demokratická republika se tak stavila do role „správného Německa“, které se distancovalo od politiky Mnichovské dohody a druhé světové války. S tímto počinem se však absolutně neztotožňovala Spolková republika Německa. Ta již 4. července 1950 vydala prohlášení, ve kterém „*obviňovala stát dělníků a rolníků (který pro něj byl jen ruskou okupační zónou) z účasti na loupeži německého území*“ (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 257)

Nutno podotknout, že ani lidově demokratická republika Československa ani Demokratická republika Německa se na adresu Spolkové republiky Německa nevyjadřovaly vůbec přívětivě. V 50. letech se na obou územích prosazovala nejtvrďší fáze komunismu a spolupráce se západní částí Německa, kde jsou „*vychovávaní špioni, záškodníci a atentáčníci a teroristé*“ (RUDÉ PRÁVO 1950: str. 1), nepřipadala v úvahu.

Stejně tak samotná NDR odsuzovala svého západního souseda, která v něm viděla pouze hrozbu imperialistického Západu, jejímž úkolem je zničit křehký mír a uvrhnout svět zpět do válečného konfliktu. Cílem tohoto nově vzniklého přátelství mezi NDR a ČSR je „*znemožnění přeměny západního Německa ve vojenskou útočnou základnu amerických válečných zájmů*“ (RUDÉ PRÁVO 1950: str. 2)

2. 2. Kritika Spolkové republiky Německo

Na tomto úkolu pracovaly oba dva státy společně, pod taktovkou Sovětského svazu, který se rozhodujícím způsobem podílel na fungování a směřování zahraniční politiky celého východního bloku. Jak Československo, tak Německá demokratická republika veřejně vystupovaly se snahou o dosažení světového míru, sjednocení Německa a uzavření nových mírových smluv. Avšak reálně se oba státy snažily zpomalit vyzbrojení Západního Německa a zamezit tak vojenské konkurenceschopnosti mezi svými sousedy. Jedním z takových počinů, byla snaha zabránit Spolkové republice Německa vstup do hospodářských a vojenských mezinárodních organizací západní Evropy, například NATO. Českoslovenští vrcholní státní představitelé se na odpor proti tomuto pokusu rozhodli pro dopis Národního shromáždění, který byl odeslán parlamentům západoevropských států. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 259 - 260)

Dopis byl odeslán 20. června 1952 po projednání zahraničním výborem sněmovny a užším vedením Národního shromáždění a to šesti západoevropským zemím, konkrétně Velké Británii, Francii, Itálii, Belgii, Nizozemsku a Lucembursku. Dopis snahy začlenění SRN do Evropského obranného společenství tvrdě odsuzoval a přirovnával takovéto jednání k Mnichovské dohodě z roku 1938. V dopise se dále píše, že „*Podepsaná separátní smlouva, osnovaná na základě zločinného spiknutí amerického imperialismu a německého nacismu a revanšismu je přímým ohrožením míru v Evropě.*“ (RUDÉ PRÁVO 1952: str. 1)

3. Mezinárodní vztahy 60. léta

3. 1. Spolková republika Německo

Jak již bylo nastíněno, vztahy mezi Československem a Spolkovou republikou Německa byly velmi problematické. Obrovskou roli v tom hrála nejenom závislost na mezinárodní politice Sovětského svazu ze strany Československa, ale také osobní neshody mezi oběma státy, které se týkaly převážně politiky Mnichova a následného odsunu Němců. Ti totiž našli podporu právě u SRN, která jim povolila i určitý politický program, což bylo pochopitelně trnem oku československým politickým elitám. Některé sudetoněmecké krajské organizace se dokonce vyslovily pro platnost Mnichovské dohody a vznesly určité nároky za svůj nespravedlivý odsun po ukončení 2. světové války. Právě tento krok byl československým vedením tvrdě odsuzován. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 60 - 62) I přes snahy zabránit SRN vstupu do NATO, se tak nakonec v roce 1954 stalo. Vláda SRN se však zavázala, že na jejím území se nebudou vyrábět žádné zbraně hromadného ničení, stejně tak, jako že je připravena řešit otázky týkající se hranic a německého území za pomoci mírových jednání. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 263) I přes jistou nelibost se československá vláda rozhodla k určitému smířcímu kroku ve vztahu k SRN. Tímto krokem bylo formální ukončení válečného konfliktu, který, dle vyjádření československé strany, trval již od Mnichovské dohody. Rozhodnutí, které dále obsahovalo zmínku o rozvoji obchodních vztahů mezi oběma státy, bylo prezidentem Antonínem Zápotockým vydáno 3. února 1955. (RUDÉ PRÁVO 1955: str. 1) Až tímto prohlášením definitivně skončila éra nepřátelství z 2. světové války.

Až tři roky po Sovětském svazu se československá strana rozhodla k navázání diplomatických vztahů se západním Německem. Stalo se tak 1. července 1958, kdy předseda vlády Viliam Široký tuto nabídku navrhl tehdejšímu kancléři SRN Konradu Adenauerovi. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: 263) Tato nabídka navazovala na prohlášení ministra zahraničních věcí Československa Václava Davida, který na zasedání Zahraničního výboru Národního shromáždění vyslovil přání „*normalizovat naše styky a mít dobré sousedské styky i s NSR*“ (RUDÉ PRÁVO 1957: str. 3) Problémem však stále byla otázka sjednocení Německa, na které se ani jeden z bloků nedokázal dohodnout. Československo v této problematice stálo plně na straně NDR a její koncepce, kdy „*považuje návrhy vlády Německé demokratické republiky za významný, iniciativní a plně vyhovující krok, ukazující cestu, jak sjednotit německý lid v jednom*

státním celku“ (RUDÉ PRÁVO 1957: str. 3) Nicméně se, i díky neustále vyjadřované podpoře NDR v zahraničních otázkách, nepodařilo tyto „nové přátelské vztahy“ nastolit.

Celá 50. léta tak vztahy mezi Československou republikou a Spolkovou republikou Německa nebyli na přátelské úrovni. Hlavním problémem bylo vyřešení takzvané Německé otázky, které se bohužel nepodařilo. Stranické vedení věrně kopírovalo kurz, jenž byl nastaven Sovětským svazem. Po smrti Stalina v roce 1953 sice došlo k určitému uvolnění, avšak Československo zůstávalo věrné původní koncepci a výrazné posuny, které by vytvořily nové přátelské vztahy se Západem, se nekonaly. Zvláště co se týče diplomatických vztahů se Spolkovou republikou Německa, zůstávala vláda neoblomná.

Počátkem nového desetiletí se vztahy mezi oběma státy nijak nezlepšily. Československá socialistická republika (ČSSR), jak zněl nový oficiální název státu, přijatý novou ústavou z 11. července 1960, (Ústavní zákon 100/1960 sb. z 11. 7. 1960) se opět zatvrdila ve svém postoji k SRN, která se znovu stala hlavním ideologickým nepřítelem. Českoslovenští představitelé zahraniční politiky prezentovali Spolkovou republiku Německa jako hrozbu pro státní bezpečnost. Začátkem 60. let se ČSSR rozhodla pro masivní kampaň proti západnímu Německu. (LIZCOVÁ 2012: 87) Stanula tak po boku dalších socialistických republik v čele se Sovětským svazem. Společně tyto vlády vydali 10. října 1960 prohlášení, ve kterém odsuzují „revanšismus“ Německé spolkové republiky. „Revanšismem“ rozumějme snahu SRN zvrátit výsledky 2. světové války, co se územních a dalších ztratí týče. Kritika nesměřuje pouze na Adenauerovu vládu, ale také na západní mocnosti, které dovolily nekontrolované zbrojení SRN. (RUDÉ PRÁVO 1960: str. 1)

Kritika Spolkové republiky Německa se přesunula i na mezinárodní pole. Již 20. října 1960 československý ministr zahraničních věcí Václav David přednesl na Valném shromáždění OSN projev, který byl ostře namířen proti politice západního Německa. (GREGEROVÁ 2004: 144) Je pravdou, že i když byly všechny tyto kritické projevy dílem propagandy a řízené kampaně proti SRN, vzniklé obavy částečně reflektovaly aktuální dění ve společnosti, kde bylo velké množství vrcholných představitelů a vysokých státních úředníků zatíženo válečnou minulostí, se kterou se museli vypořádat. Mezi tyto politiky patřil například i státní tajemník spolkového kancléřství Hans Globke. (LIZCOVÁ 2012: 87) Právě proti němu byla namířena mezinárodní tisková konference, jež se konala koncem roku 1960 v Praze a věnovala se válečným zločinům. (GREGEROVÁ 2004: 144)

Ve svém negativním postoji vůči SRN setrvala československá vláda i nadále, i když její činy měly výrazné důsledky na státní hospodářství. Dalo by se říci, že zatvrzelost a loajalita k Sovětskému svazu, jakou mělo Československo, ve finále poškozovala jej samotné, minimálně, co se hospodářského růstu týče. To se projevilo již v roce 1961, kdy byla odmítnuta nová snaha o navázání vztahů mezi ČSSR a SRN, jež vzešla ze strany nového bonnského ministra zahraničí Gerharda Schrödera. Ten podnikl kroky k navázání nových hospodářských vazeb s východními zeměmi, které Československo, na rozdíl od dalších socialistických států, odmítlo. (LIZCOVÁ 2012: 88) Dále také po dlouho dobu odsuzovala takzvanou berlínskou klauzuli, jejímž cílem bylo rozšíření obchodní dohody i na západní část Berlína. Tuto klauzuli z počátku nepodporovala ani NDR ani SSSR, z důvodů nesouhlasu, že by západní Berlín náležel ke Spolkové republice. Tímto rezistentním postojem se však ČSSR stále více izolovala i uvnitř socialistického bloku. (GREGEROVÁ 2004: 147)

Postupem času se československá diplomacie dostávala do určitého rozporu mezi svou oficiální politikou a skutečným vztahem, jaký měli občané k západnímu Německu. V roce 1963 došlo k určitému vstřícnému kroku, kdy československá vláda zavedla usnadnění vízového styku a umožnila tak snadnější turistické cesty občanů SRN do Československa. Svůj podíl na tom také mělo reformní křídlo KSČ, které prosazovalo umírněnější zahraniční politiku vůči SRN, za účelem bližší kulturní a hospodářské spolupráce. To se částečně povedlo díky otevření hranic a reálného kontaktu obyvatel obou států. Započaly výměnné pobyty, spolupráce mezi kulturními i hospodářskými organizacemi a v Československu došlo k razantnímu rozvoji turismu. Díky těmto snahám došlo též k utlumení štvavé propagandy, která byla vůči našim západním sousedům vedena. Vrcholní představitelé ČSSR však stále nebyli zcela odhodláni ke spolupráci se Spolkovou republikou Německa. Zvláště pak konzervativní křídlo kolem prezidenta Novotného. Ti sice v průběhu 60. let začali uvažovat o západním Německu jako samostatném a svéprávném státním subjektu, který je schopen vést plnohodnotnou zahraniční politiku a není pouze loutkou Amerického imperialismu, avšak stále byla politika SRN hodnocena spíše negativně. Československá vláda prosazovala v zásadě převážně kulturní spolupráci společně s hospodářskou oblastí. Styky byly navazovány převážně s mladší generací, která se kriticky vymezovala proti svým předchůdcům. Snahou ČSR bylo prosazování svých zájmů uvnitř tohoto státu. Docházelo ke sblížení německých sociálnědemokratických (SPD) poslanců, kteří byli ochotni uznat poválečný vývoj, s československými zástupci. Tyto styky však zůstávaly prozatím na neoficiální úrovni. (LIZCOVÁ 2012: 89 - 90)

V roce 1966 však došlo k novým volbám do Spolkové rady, ze které vzešla nová takzvaná „velká koalice“, tvořena zástupci křesťanských demokratů (CDU/CSU), kteří se podíleli i na předchozí vládě, a nově sociálními demokraty. Novým kancléřem se stal představitel křesťanských demokratů Kurt Georg Kiesinger, co je ale z našeho pohledu důležitější, vicekancléřem a ministrem zahraničních věcí se stal předseda sociálních demokratů Willy Brandt. Ten se po převzetí úřadu rozhodl pro nový směr zahraniční politiky, jejímž cílem bylo oproštění od starých principů a nastolení nových kurzů SRN v evropské politice. Této přeměny však muselo být dosaženo pozvolna, jelikož staré principy byly stále silně zakořeněny v německé společnosti. Nové vládě se však během roku 1967 podařilo zahájit nové diplomatické styky s Jugoslávií a Rumunskem. Stále se však nepodařilo navázat přátelské vztahy se státy střední a východní Evropy. (PLŠKOVÁ 1999: str. 9 - 10)

4. Dopady pražského jara na vztahy mezi ČSSR s SRN

Od druhé poloviny 60. let docházelo v Československu k určitému uvolňování pravidel. Na vztazích se Spolkovou republikou se to však příliš neprojevovalo. Československá diplomacie se zmítala mezi normalizací vztahů se SRN a věrností k NDR, které nakonec podlehla a přijala takzvanou Ulbrichtovu doktrínu. Jejím podepsáním se ČSSR zavázalo nenavázat oficiální styky se SRN dříve, než tyto vztahy naváže Německá demokratická republika. Československé mezinárodní dohody se Spolkovou republikou tak zůstávaly stále na neoficiální úrovni a soustředily se převážně na kulturní oblast. (LIZCOVÁ 2012: str. 91) V srpnu 1967 se však podařilo uzavřít obchodní dohodu mezi ČSSR a SRN. Nutno podotknout, že takto významné dohodě, byl v Rudém právu věnován jeden malý článek. To samo o sobě reflektuje postoj, s jakým k těmto vztahům přistupovalo tehdejší politické vedení, které se snažilo zmírnit případnou kritiku ze strany Německé demokratické republiky. Dohoda kromě určení výměny zboží též obsahovala dohodu o výměně obchodních zastoupení obou států. (RUDÉ PRÁVO 1967: str. 1) Bonn však stále s očekáváním sledoval určité pokusy o reformu uvnitř ČSSR, která pro něj byla stále preferovaným partnerem.

Pražské jaro označuje snahu o reformaci komunismu v Československu koncem 60. let. Tato snaha o změnu je nejčastěji spojována s novým prvním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa (UV KSČ) Alexandrem Dubčekem, který dříve působil jako První tajemník Komunistické strany Slovenska. Novým tajemníkem se Alexander Dubček stal 5. ledna 1968, jako kompromisní řešení tehdejší situace uvnitř strany. Nové vedení KSČ projevilo pochopení pro určitou liberalizaci společnosti a uvolňování režimu. Stejně pochopení však nesdílela Moskva, která se rozhodla upozornit Československo, že je v případě pokračování nastoleného tónu připravena zasáhnout. Již počátkem května započali sousedské socialistické republiky s vojenskou přípravou. Oficiálně se tak dělo z důvodu připravovaného vojenského cvičení na území Československa pod názvy „Dunaj“ a „Šumava“. Tyto operace států Varšavské smlouvy měly na našem území probíhat od 18. do 30. června v případě „Šumavy“ a mezi 23. červencem až 10. srpnem zásobovací cvičení „Dunaj“. V souladu s těmito operacemi byly povolány i vojenské jednotky SSSR, jež se měly cvičení též účastnit. Cílem Sovětského vedení bylo demonstrovat svou vojenskou sílu, ale rovněž připomenout československému vedení, že v případě vojenského útoku NATO, není československá armáda dostatečně vybavena, aby tomuto případnému útoku mohla čelit. Současně s tím byl nadále stupňován politický tlak na vedení strany, jelikož Alexander Dubček ani jeho nejbližší okolí

neustupovalo z reformní vlny. Po ukončení mise „Šumava“ započalo cvičení „Dunaj“. Na toto cvičení byly přizvány další vojenské jednotky Sovětského svazu. Toto cvičení bylo již částečně záminkou pro nadcházející vojenskou intervenci, která byla Moskvou schválena 17. srpna 1968. Následující den vojenskou intervenci odsouhlasily též sousední socialistické státy Německá demokratická republika, Polská demokratická republika, Bulharská a Maďarská demokratická republika. Všech pět těchto států již v noci z 20. na 21. srpna započalo invazi. Nejprve byla obsazena strategická místa jako například letiště. Samotná invaze proběhla bez velkých ztrát na životech, jelikož vedení naší armády dostalo jasný pokyn nevzdorovat sousedským armádám. (Spolková zpravodajská služba a pražské jaro 1968 2016: str 20, 23)

Na tento vojenský akt reagovalo UV KSČ ihned 21. srpna 1968. Ve svém prohlášení odsuzovala tento vojenský počín a důrazně se od něj distancoval. „*Předsednictvo ÚV KSČ považuje tento akt za odporující nejenom všem zásadám vztahů mezi socialistickými státy, ale za popření základních norem mezinárodního práva.*“ (VONDROVÁ, NAVRÁTIL 2000: str. 454) Zároveň v prohlášení občany nabádají k zachování klidu a ujišťují, že k této intervenci došlo bez vědomí prezidenta republiky a dalších představitelů státu. (VONDROVÁ, NAVRÁTIL 2000: str. 454)

Takto byla potlačena snaha o prosazení „komunismu s lidskou tváří“. Projekt, který se zájmem sledovaly západní země, které v něm viděli snahu Československa více se otevřít světu a navázat tak nové styky nejenom se západním Německem. Reálně se však proti vojenské intervenci do ČSSR nikdo neohradil. Západní mocnosti v čele s USA byly ujištěny, že se jedná pouze o vnitro blokové cvičení, které nemá za cíl narušit, či jinak poškodit NATO. (Spolková zpravodajská služba a pražské jaro 1968 2016: str. 23) Po zjištění reálných skutečností však nikdo nechtěl narušovat křehký mír mezi Východem a Západem a tak západní mocnosti nechali SSSR, aby si své problémy uvnitř svého socialistického bloku vyřešilo po svém.

Reálný dopad neměla srpnová intervence ani na vztahy mezi ČSSR a SRN. Styky mezi oběma státy sice již nebyly tak časté, avšak k žádnému razantnějšímu počínu nedošlo. Spolková republika Německo si moc dobře uvědomovala, jaké rozložení sil v Evropě panuje a ve chvíli, kdy se měla rozhodnout pro pomoc ČSSR, či zachováním stability na kontinentě, bylo jasné, že vztahy s Československem musí jít stranou. (BUCHHEIM 2011: str. 100)

Stále více otevřené vztahy mezi SRN a ČSSR s nelibostí sledovala také Francie, která se obávala, že toto vznikající přátelství by mohlo výrazně poškodit vztahy mezi západním a východním blokem. Též předseda sociálních demokratů v západním Německu se k intervenci

stavěl pragmaticky. Byl si totiž moc dobře vědom, jaké důsledky by mohla mít pomoc ČSSR. Proto se on a další straníci rozhodli pro nevměšování se do vnitřních záležitostí socialistického bloku a v žádném případě nepodporovali plány na znovuoobnovení sociální demokracie v ČSSR. (BUCHHEIM 2011: str. 110) To však nezabránilo kritice SRN ze strany Francie, která se domnívala, že „*lehkomyslně prováděná politika sblížení se státy Varšavského paktu*“ byla zbytečnou „*provokací vůči Sovětskému svazu*“ (obě BUCHHEIM 2011: str. 112)

Ostrá kritika se také snesla ze strany SSSR, který tvrdě kritizoval novou německou Východní politiku „Ostpolitik“, která v důsledku zapříčinila vojenskou intervenci ze strany Sovětského svazu. (BUCHHEIM 2011: str. 111) Samotná Spolková republika se tak dostala do velmi nepříjemné pozice, kdy byla kritizována jak se strany svých západních spojenců, tak též ze strany východního bloku. Hlavním cílem SRN tedy v té chvíli bylo zajistit stabilitu na kontinentě a udržet si stále, své v celku dobré, postavení v tomto celku.

Stability však mohlo být dosaženo pouze tehdy, pokud bude SRN respektovat podmínky, jež kladl Sovětský svaz po dlouhá léta. Uznání územního vypořádání po 2. světové válce, či zaručení nevměšování se do záležitostí uvnitř socialistického bloku byly jedny z nejpodstatnějších, aby bylo umožněno navázat diplomatické styky se Sovětským svazem. Západní Německo si plně uvědomovalo, že pouze skrze Moskvu bude moci v budoucnu dosáhnout i dalších styků s ostatními státy východního bloku. (BUCHHEIM 2011: str. 100). Československé styky tak byly přesunuty na druhou kolej i z důvodu stále nevyřešených bilaterálních otázek.

Po obsazení Československa bylo jasné, že obnovené styky mezi Prahou a Bonnem jsou u konce. Právě ve chvíli, kdy obě strany začaly nacházet společnou řeč v nejpálčivější otázce, jež bránila dlouhá léta v navázání oficiálních diplomatických styků, tedy v tématice Mnichova a jeho odsouzení. Vzájemné styky se tedy pozastavily na dobu, než byly oba státy opět připraveny ke vzájemnému dialogu, jehož následkem nebude zbytečné pobouření zbylých mocností.

5. Nová východní politika SRN

Pojetí Brandtovi politiky vůči zemím východního bloku nelze považovat za blesk z čistého nebe. Již během předchozích vlád Konrada Adenauera a Ludwiga Erharda si západní Německo uvědomovalo potřebu diplomatických styků se zeměmi socialistického bloku. Jedním z prvotních impulzů, který na přelomu 50. a 60. let vedl k této úvaze, byla snaha zmírnit důsledky rozdělení Německa do dvou států. Již koncem 50. let se sociální demokraté snažili prosadit, ve Spolkovém sněmu, zlepšení vztahů mezi oběma bloky. Ale až v roce 1966 došlo opravdu ke změně zahraniční politiky SRN vůči Východu. Zásahu na tom měla takzvaná velká koalice tvořena zástupci dvou nejsilnějších stran Sociálními demokraty (SPD) a Křesťansko-demokratickou unií společně s Křesťansko-sociální unií (CDU/CSU). Prosadit nové směřování však nebylo jednoduché a vládní představitelé se tak potýkali s nesouhlasným stanoviskem jak uvnitř tak vně svého státu. (PLŠKOVÁ 1999: str. 12)

V říjnu roku 1969 došlo ke změně vlády a novým spolkovým kancléřem se stal Willy Brandt, jehož sociálně-liberální vláda vystřídala velkou koalici. Po nástupu do nejvyšší exekutivní funkce Spolkové republiky se Brandt rozhodl pokračovat v nově určeném směru mezinárodních vztahů vůči východnímu bloku. Jako jeden z prvních cílů na poli diplomacie si tato vláda určila navázat diplomatické styky s Polskem a urovnat vztahy s Německou demokratickou republikou. (LIZCOVÁ 2012: str. 93)

Důležitým krokem tak bylo uznání NDR jako suverénního státu. Tento krok, byl velmi důležitý pro navázání mezinárodních vztahů s východními sousedy. Brandtově vládě se tak povedlo vykročit ze stínu předešlých německých zahraničních koncepcí. Uznáním dvou německých států se Brandtovi podařilo získat mandát k jednání se Sovětským svazem na stejné úrovni. Západní Německo se však nevzdalo vidiny sjednoceného Německa, pouze využilo uvolněných nálad v Evropě k možnosti jednat s východním blokem samo za sebe a vytvářet tak vlastní východní politiku jako nezávislý stát, který je pevně ukotven na Západě. *„Nešlo jen o přijetí stávajících poměrů v Evropě, šlo o vytvoření podmínek pro změnu státu quo mírovými prostředky.“* (PLŠKOVÁ 1999: str. 14)

Německý spolkový kancléř Willy Brandt si se svým státním tajemníkem Egonem Bahrem kladli za cíl vyřešit otázku rozděleného Německa, přičemž při řešení tohoto problému vycházeli z *„koncepte evropského mírového uspořádání rozdělené země“* (PLŠKOVÁ 1999: str. 16) Bylo pro ně nesmírně důležité, aby mělo Německo možnost vlastního sebeurčení, stejně jako

možnost svobodně rozhodovat o státních záležitostech, jako je hospodářská, sociální či kulturní politika. Oba dva při těchto koncepcích vycházeli z celkového evropského uspořádání, zde se však jejich vidiny do budoucna rozcházejí. Zatímco Brandt do budoucna stále počítal s existencí dvou bloků rozdělujících Evropu, které se budou dále rozvíjet, jeho přítel a poradce Bahr zastával spíše Evropu bez bloků a mocností, jež je garantují. Jeho koncepce počítala s vytvořením bezpečnostního systému, který bude založen na kooperaci rovnoprávných evropských států. (PLŠKOVÁ 1999: str. 16) Brandt si však plně uvědomoval, že k realizaci těchto koncepcí musí docházet postupně skrze dosažení dílčích cílů, které v důsledku vytvoří onu koncepci. S tímto postupem souhlasil i Bahr. Oba si pamatovali, jak dopadla Praha v létě roku 1968, kdy byly styky se Západem a liberalizace společnosti tvrdě potlačeny, kvůli přílišné rychlosti uvádění změn v praxi. (BUCHHEIM 2011: str. 102)

Taktikou sociálně-liberální vlády tedy bylo prosazovat svou „Ostpolitiku“ právě skrze četná jednání se zeměmi východního bloku. Samozřejmě primárně se tato jednání orientovala na Sovětský svaz.

5. 1. Smlouva se Sovětským svazem

Německá diplomacie si moc dobře uvědomovala, že pouze skrze Moskvu a její souhlas bude moci prosadit své zájmy v dalších zemích socialistického bloku. První smlouva se státem východního bloku byla tedy uzavřena 12. srpna 1970 a to mezi Spolkovou republikou Německo a Sovětským svazem. (LIZCOVÁ 2012: str. 76) Smlouva kromě přání zachování míru v Evropě, kterého je možno dosáhnout pouze tehdy, pokud se budou dodržovat zásady deklarované v Chartě OSN, mimo jiné obsahovala i pasáž, která se týkala územní celistvosti států, uznání hranic tak jak jsou stanoveny a prohlášení, že ani jeden ze států nemá žádné územní nároky. (RUDÉ PRÁVO 1970: str. 7) Smlouva též kvituje dohodu uzavřenou v září roku 1955, jež dala základ k dalšímu rozvoji diplomatických styků mezi oběma státy. (PLŠKOVÁ 1999: str. 43) Dle Alexeje Kosygina, předsedy vlády SSSR, si „*smlouvu vyžádal sám život, smlouva odpovídá dlouhodobým zájmům míru*“ (RUDÉ PRÁVO 1970: str. 7) Smlouva mezi SSSR a SRN připravila půdu pro navázání dalších diplomatických styků s východními zeměmi a napomáhala dalšímu uvolňování v Evropě.

5. 2. Dohoda mezi SRN a Polskou lidovou republikou

Již v prosinci téhož roku byla podepsána smlouva s dalším socialistickým státem – Polskou lidovou republikou. Obsahem smlouvy bylo opět udržení mírových styků mezi SRN a Východem a přispění k celkovému ustálení vztahů v Evropě. Nejdůležitějším prohlášením však bylo uznání hranic na Odře a Nise, jenž tvořily západní hranici polského státu. Tím Spolková republika uznala územní ztráty po 2. světové válce a zavázala se, že ani v budoucnu nebude mít žádných územních nároků vůči Polské lidové republice. (PLŠKOVÁ 1999: str. 49 - 50) V projevu po podpisu smlouvy německý kancléř Willy Brandt prohlásil, že smlouva výrazně přispěla k uvolnění napětí na kontinentě a „*stejně tak tomu bude i u další smlouvy s Československem*“ (RUDÉ PRÁVO 1970: str. 7) Brandt zde explicitně vyjádřil svůj záměr normalizovat vztahy s ČSSR a pouze dva roky po sovětské vojenské intervenci, což se mi jeví jako velice odvážný krok.

5. 3. Vyřešení německých vztahů

Před uzavřením dohody s Československem čekal Brandt ještě jeden náročný úkol, a to normalizovat vztahy s Německou demokratickou republikou. Vztahy mezi SRN a NDR byly napjaté od samého začátku vzniku těchto států. Jeden členem západního světa, druhý člen východního bloku. Ke vzniku obou států došlo v roce 1949 po sjednocení západních okupačních zón, kde naproti tomu zůstala zóna pod vlivem SSSR.

Vývoj v obou státech se vyvíjel diametrálně odlišně. Spolková republika jako příslušník západního bloku vstoupila roku 1954 do Severoatlantské aliance. Reakce Východu na sebe nenechala dlouho čekat a 14. května 1955 došlo k sepsání Varšavské dohody, jež byla východním ekvivalentem k NATO. Dalším problémem byla západoněmecká Hallsteinova doktrína, která byla pevně zakotvena ve vládním prohlášení. Jejím cílem nebylo nic jiného, než zabránit diplomatickým a dalším vazbám se zeměmi, jež uznaly Německou demokratickou republiku jakožto samostatný suverénní stát. Zvláštní postavení v těchto vzájemných vztazích zastával Berlín. Spory o jeho zařazení a dalším vývoji provázely oba státy na dlouhá desetiletí. Konflikt bylo nakonec nutno řešit na mezinárodní úrovni za účasti světových mocností. (PLŠKOVÁ 1999: str. 56 - 61)

Vztahy mezi oběma státy, včetně otázky Berlína, se však nakonec podařilo vysvětlit a v prosinci roku 1972 došlo k první smlouvě mezi Spolkovou republikou Německo a Německou demokratickou republikou s opravdu politickým charakterem. (LIZCOVÁ 2012: str. 79)

Každý stát si od této smlouvy sliboval něco jiného. Z hlediska NDR bylo nejdůležitější její vlastní uznání ze strany SRN, které by tím oficiálně zrušilo politiku neuznání, během které Bonn ignoroval veškeré úkony NDR. Je však otázkou, jak dlouho by tato politika SRN fungovala. NDR již nebyla státem, kterým byla před dvaceti lety. Počátkem 70. let měla fungující hospodářství a výnosnou ekonomiku. Stále více států s ní navazovalo kontakt a je dosti možné, že pokud by SRN v této politice nadále pokračovalo, samo by se nakonec dostalo do izolace. Další cíl, jenž měla dohoda se SRN přinést, bylo začlenění Německé demokratické republiky do mezinárodních organizací, kde největším přáním bylo získat členství v Organizaci spojených národů (OSN). (PLŠKOVÁ 1999: str. 100) Záměrem SRN pak například bylo usnadnit život obyvatelům obou států a to umožněním vzájemných návštěv a navázáním dalších kontaktů. Tímto krokem se chtěla SRN zpopularizovat v očích východních Němců. Dalším záměrem bylo uznání vazeb mezi SRN a Západním Berlínem ze strany NDR. Dále chtělo SRN potvrzení od NDR, že může Západní Berlín navenek zastupovat. V neposlední řadě si také Spolková republika přála uvolnění mezi sebou a dalšími státy socialistického bloku. (PLŠKOVÁ 1999: str. 101)

Společné přípravy šly vcelku rychle. Určitým předstupněm byla Dopravní smlouva mezi SRN a NDR z 26. května 1972 (PLŠKOVÁ 1999: str. 92) K samotnému podpisu smlouvy o základech vztahů mezi Německou demokratickou republikou a Spolkovou republikou Německa došlo 21. prosince 1972 v Berlíně. Smlouva byla, co se týče formální stránky velmi složitá a obsahovala tři samostatné komplexy. Ve smlouvě je, jako u předešlých mezinárodních smluv s východními státy zmíněna neporušitelnost hranic, kdy se oba dva státy zasazují o ochranu stanovených hranic a ujišťují, že vůči sobě nemají žádných územních nároků. Zároveň dochází k uznání právoplatné existence NDR jakožto plnohodnotného státu. Oba státy se též zavazují k řešení veškerých problémů pomocí mírových cest a upuštění od silové politiky podle zásad charty OSN. Jedním z nejdůležitějších bodů smlouvy byla národnostní otázka. Je uznána existence dvou německých států, které spolu sdílí společnou historii, se kterou oba státy nesou stejnou odpovědnost. Podstatné je, že spolu tyto státy sdílí národní otázku, která je pro oba státy stejně důležitá, avšak každý stát má na řešení této otázky rozdílné stanovisko. Druhý komplex smlouvy se týkal začlenění obou států do mezinárodních organizací, kdy nejdůležitější z těchto organizací byla

OSN. Tato část smlouvy byla důležitá pro NDR, které vlivem SRN do této doby nebylo umožněno do OSN vstoupit. Samotná Spolková republika byla členem všech důležitých mezinárodních organizací. Poslední komplex zahrnoval tematiku ulehčení života lidí v obou státech. Toto téma se do smlouvy rozhodla prosadit SRN a zakládalo se převážně na ústupcích diplomacie NDR, která se s tímto komplexem příliš neztotožňovala. Mělo být umožněno k reálnému poznání obyvatel obou států mezi sebou. Osobní styky měly být prohloubeny a jejich intenzita se měla zvětšit, zároveň komplex počítá s možností pracovních míst pro novináře. Na rozdíl od dvou předešlých komplexů tento již neměl žádný hluboký mezinárodní dopad a jednalo se spíše o osobní ambice Spolkové republiky. (PLŠKOVÁ 1999: str. 102 - 119) Státní tajemník Německé demokratické republiky se podepsání smlouvy vyslovil, aby tato smlouva „*mohla být hodnocena jako základní kámen míru v Evropě*“ (RUDÉ PRÁVO 1972: str. 7)

5. 4. Ostpolitik ve vztahu k ČSSR

Po uzavření těchto všech mezinárodních smluv se zájem Spolkové republiky Německo opět stočil k Československé socialistické republice, která měla uzavřít pomyslný kruh nově navázaných vztahů mezi Spolkovou republikou a socialistickými zeměmi východního bloku. Po vojenské intervenci vojsk varšavské dohody se zdálo, že snahy o navázání vzájemných styků jsou ztraceny. Na 30. leté výročí Mnichovské dohody se však československo-německé vztahy obnovily. Vláda SRN prohlásila, že Mnichovskou dohodu neuznává jako nadále platnou, jelikož ji Adolf Hitler porušil vojenským vpádem na suverénní území Československa. To jestli je dohoda neplatná od samého počátku, bylo dle Spolkové republiky vedlejší. Na tuto debatu však Československo ještě nebylo připraveno. Vztahy mezi oběma státy se omezily pouze na oblasti hospodářské a vědecké. Praha se záměrně snažila co nejvíce minimalizovat kulturní styky, na které v normalizačním procesu nahlížela jako na snahu o další rozvrat společnosti. (BUCHHEIM 2011: str. 112 - 113)

První snaha o navázání skutečných diplomatických vztahů mezi Československem a SRN přišly z Bonnu v říjnu 1970. Tato delegace vyslaná spolkovou vládou však neměla valný úspěch. Až v březnu roku 1971 se západní Německo opět pokusilo o navázání vztahů s ČSSR. Ta již měla mnohem větší úspěch. Proběhla dvě kola jednání, březnové v Praze a květnové v Bonnu. Na těchto jednáních si obě strany sdělily svá stanoviska týkající se uznání, či neuznání mnichovské dohody. Hovory mezi oběma stranami vedly s přestávkami, které si jednotlivé delegace braly. Až do června roku 1972 však nedošlo k žádnému výraznému posunu. Československá strana požadovala uznání neplatnosti Mnichova již od jeho samotného počátku, kdežto SRN se chtěla soustředit pouze na budoucí společné vazby a uznat mnichovskou dohodu za neplatnou od samého počátku odmítala. V červnu 1972 se obě vlády dokázaly dohodnout na určitém kompromisu a smlouva tak po dvou letech velmi složitého vyjednávání byla připravena k podpisu. (PLŠKOVÁ 1999: str. 126 – 127)

6. Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN

6. 1. Přípravy smlouvy

Před samotným podpisem smlouvy, která pomyslně uzavřela sérii „východních smluv“ se Spolkovou republikou Německa, došlo mezi oběma státy k řadě přípravných rozhovorů. To samo o sobě implikuje, že vztahy mezi tehdejším Československem a SRN nebyly zcela vyrovnané. ČSSR se po vpádu vojsk na své území v roce 1968 držela spíše zpátky, co se týče vztahů se západem. Základní otázku, kterou bylo potřeba vyřešit, byla tematika Mnichova. Ten již přes třicet let zasahoval do vztahů mezi oběma státy a vyřešení této problematiky bylo pro ČSSR primární.

První kolo vzájemných rozhovorů se konalo v Praze. Jejich podrobnější znění však neznáme. Jednání se konala mezi německým státním tajemníkem Frankem a náměstkem ministra zahraničních věcí Klusákem. Sice se můžeme pouze domnívat, co bylo obsahem daných jednání, je však velice pravděpodobné, že se československé straně do jednání podařilo prosadit jako hlavní bod otázku Mnichovské dohody. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: str. 281)

Druhé setkání mezi zástupci obou vlád proběhlo na území západního Německa v Bonnu. Samotná jednání byla dvoudenní od 13. do 14. května 1971. Ústředním bodem jednání se opět stala mnichovská dohoda. Spolková republika byla ochotna začlenit do smlouvy o vzájemných vztazích distancování se od této dohody, avšak nemohla se ztotožnit s československým návrhem na absolutní právní popření mnichovské dohody. Z pohledu Spolkové republiky byla dohoda platná až do jejího porušení Hitlerem. „*Mnichovská dohoda byla reálně provedena a na jejím základě došlo k řadě právních aktů, jež nelze rušit.*“ (BŘACH 1994: str. 17)

Německá strana se při těchto rozhovorech na přímo optala československé delegace, zda je důvodem k uznání mnichovské dohody, jako neplatné od samého počátku, snaha o finanční reparace. Načež bylo ze strany přiznáno, „*že důsledky nulity mnichovské dohody zahrnují i odčinění škod, způsobených realizací mnichovské dohody.*“ (BŘACH 1994: str. 18) Toto vyjádření však bylo pouze dalším důvodem k odmítnutí tohoto československého návrhu. SRN opět připomněla, že by se oba státy měly spíše zaměřit na budoucí vzájemné vztahy. Československá vláda však stále trvala na svém a výsledkem jednání tak nakonec bylo, že oba státy se ještě více zatvrdily ve svých stanoviskách týkajících se mnichovské dohody. (BŘACH 1994: str. 18)

Další, již třetí kolo vyjednávání o normalizaci vztahů mezi výše zmíněnými státy bylo naplánováno na červen roku 1971 v Praze. Z původního data se však jednání přesunula na září 1971. Až při těchto jednáních došlo k určité proměně vystupování mezi oběma státy. Jednání byla smířlivější a snaha dosáhnout určitého kompromisu vyšší. Obě země se rozhodly ke vstřícnému kroku, který se však minul účinkem. Československá delegace byla ochotna přistoupit na formulaci, jež platnost mnichovské dohody popírá od samého počátku, avšak reálné důsledky by tato formulace neměla žádné. Jednalo by se pouze o určité citové vyrovnání s krivdou, jež byla na československém státu spáchána. Německá strana však přišla se svým vlastním návrhem, u kterého potřeba vyřazení důsledků mnichovské dohody odpadala. „*Mnichovská dohoda jako první krok politiky, jež byla zaměřena na rozbití nezávislosti a jednoty čs. Státu a byla od počátku bezprávná, pominula.*“ (BŘACH 1994: str. 19 - 20) Ani jeden z návrhů se však neujal a jednání skončila stanoviskem, ve kterém se uvádí „*že německá strana se pokusí vyhovět československému požadavku*“ (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: str. 283)

Čtvrté vzájemné setkání se konalo v polovině listopadu 1971 na německé straně ve městě Rottenburg. SRN byla ochotna přistoupit na další kompromisy, avšak československá strana stále trvala na svém. Trvání ČSSR na neplatnosti Mnichova od samého počátku nakonec vedla k ukončení tohoto jednání bez jasného výsledku. Československá delegace totiž neměla potřebný mandát k jednání o jiných záležitostech, než o neplatnosti mnichovské dohody v dané znění. Z toho důvodu se německá strana rozhodla pro pokračování v dalších rozhovorech až poté, co obě strany dojdou k názoru, že je dohoda, na základě připravené formulace, mezi nimi vůbec možná. (BŘACH 1994: str. 21)

Jednání se tedy pozastavila a další termín společného setkání delegací nebyl stanoven. Po tomto dalším neúspěšném pokusu se na vznikající dohodu začal více zaměřovat i samotný Sovětský svaz. Ten skrze tuto smlouvu chtěl dosáhnout svých vlastních zájmů. Uzavření smluv mezi Východem a Západem by posílilo pozici Moskvy v mezinárodních jednáních a zabezpečilo hranice. Neuzavřená smlouva mezi ČSSR a SRN však tuto pozici oslabovala. (KUKLÍK, NĚMEČEK, ŠEBEK 2011: str. 283) Koncem roku 1971 a počátkem roku 1972 se v socialistickém bloku konaly konference států Varšavské smlouvy. Na obou těchto konferencích vystoupila i ČSSR. Ta zde podávala informace o probíhajících stycích se SRN a jejich prozatímní neúspěch. Tímto neúspěchem však českoslovenští politici riskovali, že se zařadí po bok dalších politiků, které Moskva považovala za zkorumpované a zbavovala jich funkcí. Po ustanovení nové Československé vlády v prosinci 1971 se novým ministrem zahraničních

věcí stal Bohuslav Chňoupek, který do té doby zastával post československého velvyslance v Moskvě a od kterého si mnozí slibovali posun ve vztazích se SRN.

K jednacímu stolu obě strany zasedly 29. a 30. června 1972. O tomto zasedání opět nemáme žádné podklady. Z kroků, která následovala po tomto jednání, však můžeme vyčíst, čeho se nejspíše hovory týkaly. S téměř stoprocentní jistotou můžeme říci, že jedním z témat, kterých se jednání týkala, byla Mnichovská dohoda. Místo toho, aby se však obě strany na ničem nedohodly, rozhodli se pro hledání takového koncensu, který by jim umožnil propojení obou stanovisek, kterých se ani jedna se stran nehodlala vzdát. Německá strana poté navrhl, aby si oba státy nechaly určitý čas na rozmyšlenou. (BŘACH 1994: str. 22)

První krok k obnovení jednání udělala československá vláda. 16. září předal ministerský předseda Lubomír Štrougal Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa dopis, který byl určen německému spolkovému kancléři Willymu Brandtovi. Dopis byl na jednání ÚV KSČ schválen a předán německé straně prostřednictvím obchodního zastoupení, jenž mělo Československo ve Frankfurtu nad Mohanem. Premiér v dopise sděluje možné řešení problému s Mnichovskou dohodou. Toto řešení vycházelo z uznání dohody jako neplatné od samého počátku, avšak zároveň by z tohoto neuznání nešlo vyvozovat žádné další důsledky. Odpovědi se československá strana dočkala v říjnu 1972. Willy Brand v odpovědi kvitoval snahu československé vlády o konstruktivní řešení, dodal však, že si není jistý, jestli formulace, jež československá strana uvedla, umožní vznik dohody. Navrhl tak další diplomatickou komunikaci, ze které by jasně vyplynulo, že jsou obě strany připravené k oficiálním rozhovorům. (BŘACH 1994: str. 23)

K těm došlo v Bonnu 12. a 13. dubna 1973. Na těchto jednáních konečně dospěly obě strany ke kompromisu, který v sobě zahrnoval obě stanoviska, týkající se mnichovské dohody. SRN byla ochotna přistoupit na nulitu mnichovské dohody ve vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN (BŘACH 1994: str. 24), avšak za předpokladu, že se touto smlouvou „*nestanou právně neúčinnými právní skutečností na území, které bylo dotčeno mnichovskou dohodou.*“ (BŘACH 1994: str. 23)

Po šesti kolech vzájemných rozhovorů, byly oba státy připraveny přistoupit k samotné formulaci smlouvy. Dva roky zabrala neoficiální jednání, která měla za úkol vyřešit rozpory mezi oběma státy. A po celé dva roky se nevedly rozhovory o ničem jiném, než o Mnichovské dohodě. Ta pro ČSSR znamenala ideologické vítězství, jelikož praktické výhody tohoto prohlášení ze strany SRN byly nulové.

Oficiální jednání měla dvě kola. Při prvním kole se textaci smlouvy nepodařilo dohodnout. Při druhém kole se československému ministru zahraničních věcí Bohuslavu Chňoupkovi a jeho spolkovému protějšku podařilo dohodnout finální textaci smlouvy. Výjimku tvořil takzvaný humanitární dopis. Po několika letech složitého vyjednávání byla smlouva 20. června 1973 v Bonnu parafována. K podpisu smlouvy a jejímu schválení však stále nedošlo. Do jednání vstoupila Německá demokratická republika. Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a NSR se totiž měla vztahovat i na Západní Berlín. NDR v tom spatřovala problém a započaly spory o tom, zda může Spolková republika zastupovat zájmy Západního Berlína i na mezinárodním poli. Problém se však podařilo vyřešit díky diplomatické pomoci Moskvy, která měla zájmen na co nejrychlejší podepsání dohody. (PLŠKOVÁ 1999: str. 127 - 128)

6. 2. Obsah smlouvy

Po třech letech vážného jednání o smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa, která by normalizovala vztahy mezi oběma státy, byla konečně 11. prosince 1973 v Praze podepsána. Smlouvu stvrdili nejvyšší představitelé obou vlád, tedy spolkovým kancléřem Willym Brandtem a předsedou československé vlády Lubomírem Štrougaem. K podpisu se připojili též oba ministři zahraničních věcí. Po příletu německé delegace do Prahy měl Lubomír Štrougal i Willy Brandt svůj proslov. V proslovu československého předsedy vlády, se odkazuje na zachování míru v Evropě a utužení vzájemných vztahů. (RUDÉ PRÁVO 1973: str. 1) Z mého pohledu je proslov spíše orientován do budoucna a na budoucí společné styky se Spolkovou republikou Německa. Naproti tomu proslov německého spolkového kancléře byl koncipován značně odlišně. V úvodu se zmiňuje, že nelze „*odčinit nic z hrůzy, která se stala, která otevřela propasti mezi našimi národy a která způsobila tolik neštěstí*“ (RUDÉ PRÁVO 1973: str. 1) Dle mého názoru je zajímavé, že německá strana, která se po celé jednání s ČSSR soustředila spíše na budoucí vztahy, svůj proslov začíná obratem do minulosti. V proslovu je, jak se domnívám, patrný i odkaz na celkovou složitost jednání s československou stranou a její určitou zatvrzelost. „*Počítám i se živou výměnou názorů o otázkách mezinárodní politiky, týkajících se nás společně. Roste-li naše dorozumívání, poslouží to upevňování míru v Evropě.*“ (RUDÉ PRÁVO 1973: str. 1)

Samotná smlouva obsahovala preambuli a dalších šest článků. V preambuli byla zmíněna mnichovská dohoda, jež „*byla Československé republice vnucena nacistickým režimem pod hrozbou síly.*“ (BŘACH 1994: str. 73) Stejně tak se i první článek zabývá mnichovskou dohodou, kterou oba státy považují za nulitní. Tuto neplatnost smlouvy si každý ze států může vyložit po svém, jelikož se ve článku nezmiňuje, že by byla dohoda neplatná od počátku, tak jak prosazovala československá strana. (PLŠKOVÁ 1999: str. 130) V článku dvě je zakotveno, že tato nulita však nemá žádných právních účinků a nemá tak žádný faktický dopad na život občanů obou států. Zároveň upozorňuje na to, že nulitou, jež je ve smlouvě zmíněna, nezískává Československá socialistická republika mandát k požadavkům materiální reparaace. (BŘACH 1994: str. 73) Co se týče třetího článku smlouvy, týká se zachování míru v Evropě a ukládá oběma státům řešit své problémy podle zásad, které jsou zakotveny v Chartě OSN. Tento článek byl zkopírován ze smlouvy mezi SRN a Polskou lidovou republikou. Došlo v něm k pouze drobným formulačním úpravám. (PLŠKOVÁ 1999: str. 131) Čtvrtý článek se zabývá územní celistvostí obou států. Prohlašuje, že ani jeden stát nemá „*vůči sobě žádné územní nároky*“

(BŘACH 1994: str. 74) Pátý článek je věnován budoucím vztahům mezi oběma státy. Jak československá, tak německá strana prohlašují, že budoucí spolupráce a navázání styků v dalších oblastech, je žádoucí a v zájmu obou stran. (BŘACH 1994: str. 74) Poslední článek pak již pouze upravuje její ratifikaci a dobu, kdy vstoupí v platnost. Smlouva pak není nijak časově omezena. (PLŠKOVÁ 1999: str. 132)

6. 3. Dopady smlouvy

Podpisem smlouvy tedy došlo k oficiálnímu navázání styků mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa. Po podpisu smlouvy rovněž došlo k vytvoření velvyslanectví v Praze a Bonnu. (RUDÉ PRÁVO 1973: str. 2) Podpisem této smlouvy uzavřela SRN diplomatické styky s velkou částí východního bloku. To neznamenovalo jen nové hospodářské příležitosti ale též posun ve světě, který byl stále rozdělen na dva bloky. Utužování vazeb bylo určující pro uchování míru nejen na kontinentě, ale i v celém světě.

Z pohledu československé strany byla smlouva úspěchem a tvořila pevný základ pro další normalizaci vztahů mezi SRN a ČSSR. Téma mnichovské dohody, které tvořilo základ této smlouvy a rovněž bylo problémem všech styků mezi německými státy s Československem, bylo vyřešeno ke spokojenosti všech. Díky této smlouvě mohla být mezi oběma státy zahájena nová etapa společných vztahů, které se k této smlouvě odkazovaly dlouhá desetiletí. Tyto a další vztahy, které se podařilo Spolkové republice v 70. letech navázat, znamenaly velký posun v uvolňování napětí v Evropě.

7. Závěr

Vztah mezi Československem a Německem byl vždy specifický. Již od počátku vzniku republiky žila na území Československa početná německá menšina. Oba státy spolu měly velmi blízké vztahy nejenom na hospodářské úrovni. Tyto vztahy však byly zničeny nástupem Adolfa Hitlera k moci. Sepsání mnichovské dohody, bez souhlasu Československa, vrazilo klín do vzájemných vztahů. Po ukončení druhé světové války a následném rozdělení německého území na okupační zóny, ze kterých se v roce 1949 utvořily dva německé státy – Německá demokratická republika, patřící na Východ a Spolková republika Německo náležící k západním státům, se vztahy s Československou republikou musely opět vybudovat. Cesta k navázání nových diplomatických cest však nebyla vůbec jednoduchá. Prvním, ze dvou německých států, který navázal vztahy s Československem, byla Německá demokratická republika. Ta, stejně tak jako samotné Československo patřila do takzvaného socialistického bloku, jehož vůdcem byl Sovětský svaz. Je tedy logické, že vztahy mezi těmito státy musely být navázány. Oficiální styky s NDR proběhly v červnu roku 1950, kdy byla podepsána „Dohoda o hospodářské a kulturní pomoci“. Dohoda se kromě této pomoci vyrovnávala i s důsledky mnichovské dohody a odsunu Němců z československého území. Vztahy s NDR tedy byly navázány a můžeme je považovat za velice přátelské a podpůrné, a to až do konce 60. let 20. století, kdy byly tyto vztahy narušeny vojenskou intervencí na území Československa, které se NDR aktivně účastnilo.

Navázání diplomatických styků se Spolkovou republikou Německa bylo však mnohem složitější. V 50. letech se Československo postavilo vedle Německé demokratické republiky a stalo se jedním z nejtvrdějších kritiků západního Německa. Pod taktovku kritiky se dostala politika SRN, kterou československá strana označovala za politiku „revanšismu“. První náznaky možného navázání politických rozhovorů se SRN můžeme vidět až v roce 1958, tři roky poté, co se o tyto styky pokusil Sovětský svaz. Tento pokus však skončil neúspěchem a Československo stále drželo věrnou ideologickou linii, jež byla nastavena za Stalinovi éry. Na počátku 60. let nedošlo k žádnému výraznému posunu a to i tehdy, že tato zatvrzelá politika nemalým způsobem negativně ovlivňovala československé hospodářství. Až od druhé poloviny 60. let 20. století bychom mohli zaznamenat určité ochabnutí nepřátelského kurzu vůči západnímu Německu, kdy dochází k navázání hospodářských a kulturních styků. K oficiálním diplomatickým rozhovorům však do konce 60. let nedošlo. Svoji vinu na tom má vojenská intervence států Varšavské dohody, jež postila Československou republiku v srpnu roku 1968. Spolková vláda si plně uvědomovala, že mír v Evropě má vyšší hodnotu, než vztahy

s Československem. Vztahy mezi Prahou a Bonnem tak byly násilně ukončeny a Československo bylo uvrženo do období normalizace.

V roce 1969 však došlo ve Spolkové republice Německo k parlamentním volbám a novým kancléřem se stal Willy Brandt. Ten se rozhodl pro prosazení nové východní politiky známé jako „Ostpolitik“. Zájmem této politiky bylo navázat nové diplomatické styky se zeměmi východního bloku. První takovou zemí byl samozřejmě Sovětský svaz. Nová německá sociálně-liberální vláda si plně uvědomovala, že pokud chce navázat nové vztahy se zeměmi socialistického bloku, dojde k tomu pouze se souhlasem SSSR. Smlouvu mezi SRN a Sovětským svazem se podařilo uzavřít v roce 1970. Poté následovaly další smlouvy nejprve s Polskou lidovou republikou, v prosinci 1970 a následně i s Německou demokratickou republikou v prosinci roku 1972.

Poslední zemí, která zbývala tak bylo Československo. To však nechtělo přistoupit na žádnou diplomatickou smlouvu, dokud nebude úplně vyřešena otázka mnichovské dohody. Československá socialistická republika požadovala, stejně jako u všech předešlých jednání, úplné zneplatnění. To znamenalo, že bylo požadováno, aby německá strana uznala, že mnichovská dohoda byla neplatná od jejího samého počátku. S tímto tvrzením se však Spolková republika nemohla smířit, neboť by pak hrozilo, že by ČSSR mohla požadovat po SRN určité materiální odškodnění.

Od počátku 70. let, kdy se oba státy rozhodly pro navázání určité spolupráce, bylo hlavní překážkou vypořádání se s mnichovskou dohodou. Po dlouhých rozhovorech, které se střídavě vedly na obou stranách, se nakonec v roce 1973 podařilo dosáhnout kompromisu. Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR s SRN tak byla podepsána a určovala další směr mezinárodní politiky na dlouhá léta dopředu.

Jak již bylo řečeno v úvodu, cílem mé práce bylo zpracovat studii, která se bude komplexně zabývat vývojem mezinárodních vztahů mezi Československem a Německou spolkovou republikou v 60. a 70. letech 20. století. Zvláštní zaměření jsem věnoval Východní politice Willyho Brandta, která dokázala prolomit hradbu mezi východním a západním blokem a přispěla tak k upevnění míru v Evropě. Dále jsem se snažil popsat reakci na tuto Východní politiku ze strany Československé socialistické republiky.

Domnívám se, že práce může posloužit jako komplexní přehled událostí, které doprovázely vývoj obou těchto států. Práce by mohla být dále rozšířena o následující léta, či porovnána se vztahy mezi ČSSR a NDR ve stejném období.

8. Seznam použité literatury:

8.1. Tištěná literatura:

BŘACH, Radko. 1994, „*Sešity Ústavu pro soudobédějiny AV ČR*“. *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN z roku 1973*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

BUCHHEIM, Christoph. 2011, „*Československo a dva německé státy*“. Praha: Kristina Kaiserová - Albis international (překlad: Edita Ivaničková)

FABER, David. 2015 „*Mnichov: krize appeasementu 1938*“. Praha: Bourdon (překlad Šimon Trusina)

GREGEROVÁ, Magda. 2004, „*Vývoj československo-západoněmecký vztahů v letech 1949-1961: Národní zájmy versus socialistický internacionalismus*“. Praha: Acta Universitatis Carolinae

KUKLÍK, Jan. NĚMEČEK, Jan. ŠEBEK, Jaroslav. 2011. „*Dlouhé stíny Mnichova*“. Praha: Auditorium

LIZCOVÁ, Zuzana. 2012. „*Kulturní vztahy mezi ČSSR a SRN v 60. letech 20. století*“. Praha: Dokořán

PLŠKOVÁ, Jaroslava. 1999. „*Východní politika Brandtovy vlády v letech 1969 – 1974*“. Praha: Ústav mezinárodních vztahů v Praze

„*Spolková zpravodajská služba a pražské jaro 1968 Nr. 9*“. 2016. Berlín: Bundesnachrichtendienst

VONDROVÁ, Jitka. NAVRÁTIL, Jaromír. 2000. „*Komunistická strana Československa. Ediční řada Prameny k dějinám československé krize v letech 1967 – 1970*“, 9. díl, 2. svazek: Konsolidace (květen-srpen 1968). Praha-Brno: ÚSD

8. 2. Internetové zdroje:

RUDÉ PRÁVO. 24. 6. 1950 [on-line], dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/6/24/1.png> [cit. 13. 6. 2018]

RUDÉ PRÁVO. 21. 6. 1952 [on-line], dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1952/6/21/1.png> [cit. 19. 6. 2018]

RUDÉ PRÁVO. 4. 2. 1955 [on-line], dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1955/2/4/1.png> [cit. 22. 6. 2018]

PRÁVO. 23. 8. 1957 [on-line], dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1957/8/23/3.png> [cit. 22. 6. 2018]

PRÁVO. 11. 10. 1960 [on-line], dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1960/10/11/1.png> [cit. 22. 6. 2018]

PRÁVO. 4. 8. 1967 [on-line], dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1967/8/4/1.png> [cit. 22. 6. 2018]

PRÁVO. 13. 8. 1970 [on-line], dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1970/8/13/7.png> [cit. 22. 6. 2018]

PRÁVO. 22. 12. 1972 [on-line], dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1972/12/22/7.png> [cit. 22. 6. 2018]

PRÁVO. 12. 12. 1973 [on-line], dostupné z:

<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1973/12/12/2.png> [cit. 22. 6. 2018]

Ústavní zákon 100/1960 sb. z 11. 7. 1960, Praha: Ministerstvo spravedlnosti [on-line]
dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=100&r=1960> [cit. 28. 6. 2018]